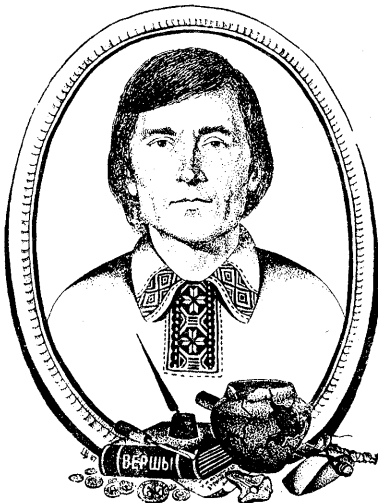

БЕЛАРУСКІ КАЛЕКЦЫЯНЕР

№20

Люты 2000г.

Кошт свабоды

*Верасіла
Міхася Младзіміравіч*

Партрэт работы мастака Вячкі Целеша. Рыга. 1987г.

Шаноўныя сябры! Гэты нумар прысвечаны беларускаму калекцыянеру спадару Міхасю Верасіле, з мястэчка Краснасельскі, Ваўкавыскага раёну. І цалкам складзены з матэрыялаў падрыхтаваных ім жа. Спадар Верасіла супрацоўнічае з нашай газетай літаральна з першых нумароў. Дзіўна і цікава яго заўвагі і захоплальныя калекцыянер ён рознабаковы, але асноўны накірунак яго калекцыянавання гэта нумізматыка і баністыка. Вось што ён сам піша пра сябе:

«Я - Казьрог, нарадзіўся ў самым пачатку сумнага 1937 года ў вёсцы Навасёлкі Ваўкавыскага р-на, Гарадзенскай вобласці. Беларус. Бацька мой быў майстрам - «залатыя рукі», а маці - неписьменная. Вось таму, відаць, я рана стаў пісаць, тварыць, рыфмаваць, малываць. А ў дзесяць год стаў калекцыянерам. Стаў вымушана, бо аднойчы памянну «трафейны» пісталет «вальтэр» на шапку розных грошай, з якімі трэба было яшчэ й разабрацца. Пакуль разбіраўся - стаў і нумізматам, і баністам. Пасля збіраў усё (за выключэннем паравозаў, аўтамабіляў, зброі і абразоў), але пшчотную дзіцячую любоў захаваў толькі да грошай. Грошы - мая слабасць! Я і камунізм не прыняў таму, што ён замахваўся пазбавіць мяне майго захоплення.

Жыве Беларусь і беларускія талары!

Пажадаем спадару Верасіле здароўя, новых цікавых знаходак і пастаяннага папаўнення сваіх калекцыяў.

Кубак-жарт

Ші задумалася вы над канцоўкамі многіх славянскіх казак: "і я там быў, мед, піва піў, па вусак шло, а ў рот не папа-ла?" Як жа ны так пілі, што ў рот не пападала? Можа жарт някі?

Пал час шурфокі ў парку былога маёнтка Алесдзевіч у вёсцы Мачулына Ваўкаўскага раёна я знайшоў некалькі дробных фрагментаў керамікі. Шэста чарпакіў белыя з дашэ-камі дробных зярнят кварца-вага пяску гаварыла аб тым, што посуд не мясцовага выра-бу – "імпартаваны", магчыма, з Польшчы, альбо з Заходняй Еўропы. Паліва ў асноўным ясна-змяліная з ружова-карыч-невымі плямамі. Чарпакі з вонку размаляваны ў "елачку". Але не гэта зацікавіла мяне, а канструкцыя вёнчыка...

Калі ўсе сем навалачкаў керамікі былі склеены, выр-савалася форма шліндрычнага посуду з вертыкальнымі шчылінамі, празрэзанымі крыху ніжэй закружанага тоўстага

вёнчыка. Што гэта за посуд? Першае, што прыйшло на думку – сьвяцільнік, кубкападобны пад-свечнік з высокімі берагамі

(каб не залудвала ветрам аге-нчык), а шчыліны – каб святло ішло не толькі ўгору, але і ва ўсе бакі.

Але коўкі святла пройдзе праз вузкія шчыліны?.. А нельга ж дапусціць, што ва ўты-літарных прытаннях нашых продкі былі менш дасведча-нымі, чым мы!

І толькі цяпер я ўспомніў пра кніжку Якава Перальмана "Займалая фізіка". Кінуўся ў бібліятэку.

Мне так хацелася хутчэй прачытаць сваю аздадку, што я забўюся пра адну дроб-язь: бібліятэка ў нас працуе толькі да азесяці гадзін ве-чара...

Наступны дзень цягнуў-ся як вёроўка.

Але вось патрэбная кніжка ў мяне ў руках. Толькі чамусьці цяпер яна ў двух та-мах (у гады майго азеян-ства змячалася ў адным томе). А вось і патрэбнае апавяданне "Падманны по-суд".

"У старажытнасці – у 17 і 18 стагоддзях магнаты за-баўляліся такой павучальнай цапкай: выраблялі кубак (а-льбо збанок), у верхняй частцы якога рабіліся вялікія ўзорныя шчыліны. Такі кубак, наліты віном, прапапоўваў беднаму госьцю, з якога можна было беспакарна пасмяіцца. Як піць з яго? Нахіліць нельга: віно па-ляеца праз мноства скразных

агуліў, а ў рот не пападае ні кроплі..."

Але хто ведаў сакрэт такіх кубкаў, той затыкаў палцам

«Кубак-жарт» - рэканструкцыя аўтара

патаемную дзірачку і, не на-хіляючы кубак, браў у рот носік (альбо край кубка з дзірачкай) і высмоктваў, не адрываючыся, спачатку паветра, а потым і віно. Яно па каналу ў ручыш падмалася да каналу ў вёнчыку кубка і трапіла ў рот дасведчанага госьця.

Крыху пазней такія кубкі выраблялі і беларускія ганча-ры з мясцовых глінаў.

Міхась Вераціла.

Салодкая калекцыя

Шаноўны чытач, кашта-валі вы калі царскую карамельку? І я таксама. Таму да-вайце хоць паглядзім на фанш ад яе. Смачная, відэ-ш, была карамелька /бо й фаншкі паабгрызалі/. Выра-блялася яна амаль сто гадоў на-зад.

Але "затое", мы елі гомель-скую карамельку. Во!

Спачатку "Карамель Го-мельская" канцэртскага кам-біната "Спартак" выпускалася "без якасці", але неўзабаве зья-вілася са "Знакам якасці"/ мова пайшла на якасць/. Я, прызнаюся, еў і тыя, і другія й усяроўна застаўся жывым, так што шпэка сказаў што мне даў «Знак якасці» /а што даў ён прадпрыемству, - ведаеце вы і без мяне/.

Вельмі мала на Беларусі выпускалася цукерка /і карамель/ з чыста беларускімі назвамі, але былі і такія, на-прыклад: "Залаты вулей", аль-

бо наогул з цудоўнай назвай – "Ласунак"... Былі й "дву-язычныя" цукеркі /відэаць ад розных "Зьмею Гаўрылаві-чаў"/, напрыклад: "Цукеркі Мінскія". "Конфеты Мін-ские" /гэта з малюнкам вежаў, што на прыказальнай плош-чы/, але потым "цукеркі Мінскія" былі "забітыя" чор-ным арнамантам з літарай «Х» у кружочку /гэта з малю-кам Дзяржаўнага тэатра/. Праўда, дзеці працягвалі есці і «конфеты», але, відэаць, ад гэта-га з іх вырасіў ўжо не беларусы, а нелюды, якія закрылі ўсе беларускія школы і пачалі "за-біваць" чорнымі дубінкамі за-стаўшыхся беларусаў.

А хочаце аведзеца да чаго

прывяло закрыццё беларускіх школаў? да таго, што сёньня ніхто ўжо не ведае беларускай мовы /акрамя толькі не-калькіх беларускіх пісьменні-каў/. Вы хочаце сказаць, што гэта не так? Вось вы "са-лодкі" прыклад з газэты Іры-ны Халіп, той, якая "дала па морзае" аднаму з нелюдаў.

"СП "КАНДИ" ВЫВЕЛО НОВУЮ ПОРОДУ Кирилл Битый

Как говорит, встречают по упаковке, про-вожают - по начинке. Если сле-

Правда на стар. 6

Пачаток на стар. 5
 даваць гэтай мудрасці, то стоіць прадостеречь всех потреби- телей прадукцыі СП "Канаш". Впрочым, вглядаючы на фантык **СП САСА ПАРЭДЛІСЬКА КОМПАКА** **ГЭС**
КАВАЛЬСЬКА КОМПАКА
ВІСЛАВІЦА КОМПАКА
ВІСЛАВІЦА КОМПАКА
ВІСЛАВІЦА КОМПАКА
 от конфеты.
 Всеобщее стремление на- селения превратить "трасанку" в единственный официаль- ный и всеми поэтому понимае- мый язык Беларуси нашло ар- чайшую поддержку в лице гра- мотеев из этого очень совме- стного предприятия. Сделать три ошибки в двух словах - это действительно надо уметь! Впечатление такое, что учре- дителями СП выступили с од- ной стороны белорусы - выпуск- ники сельхозакадемии, а с другой - представители како- го-нибудь Габона, имеющие вообще смутное представле- ние о славянских языках в

целом. С чем работникам СП, наконец-то обьявить всеобщей грамотности, и смею поздрав- ить. А также работникам типографии, растиражировав- ших фантык.
 Кстати, в этой серии конфет есть и изделие "Корова молочная", что вызывает смех не мень- ший. Ибо, следуя логике СП "Канаш" - "Корова мясная", "Корова овощная" и т.д.
 Дети! Не ешьте «эзотрику»! Потому что если на бет- ное чорт знает что, то нет никакой уверенности в том, что само содержание вообще можно есть без последствий для здоровья.»

БАЦЬКІ, НЕ ЗАБАРАНЯЙ- ЦЕ СВАІМ ДЗЕЦЯМ ВУ- ЧЫЦЬ БЕЛАРУСКІЮ МОВУ! /і чужым таксама!/
Міхась Вераціца
 Цяты і выданне "Корова молочная", что вызывает смех не мень- ший. Ибо, следуя логике СП "Канаш" - "Корова мясная", "Корова овощная" и т.д.
 Дети! Не ешьте «эзотрику»! Потому что если на бет- ное чорт знает что, то нет никакой уверенности в том, что само содержание вообще можно есть без последствий для здоровья.»

Падарываючы свету сваіх каралёў, вялікіх князёў, геніяль- ных вайсковцаў, прэзідэнтаў Анаталія навуку, таленавіцей- шых пісьменнікаў, паэтаў, му- зыкаў, вынаходнікаў, эканамі- стаў, вучоных, мастакоў, рамес- нікаў і проста «восвітелей» - італіян, тайгі, Амура, Кавказа і іншых.
 для сябе паклікалі чужых правіцель, чужых начальнікаў, чужую партыю і чужую мову. Цітууючы самаго сабе, ска- жу: багаты й царлівы народ. Дымакаваты народ!
 Гэта была прыказка. Каза- быль - далей.
 Калі доўгія стагоддзі існа- валі самастойныя «беларускія» княствы, калі існавала вя- лікая эўрапейская дзяржава / Вялікае княства Літоўскае / на базе гістарычнай беларус- кой тэрыторыі, на базе гіста- рычнай беларускай / што грунтоўна даказаў Мікола Ер- маловіч / народнасці, на базе гістарычнай беларускай мовы і пісьменнасці; існавала доўгі час самастойная і у саюзе зь іншымі эўрапейскімі дзяржа- вамі і народамі / Рэч Паспалі- та, СССР /, дзяржава ўжо на поўным сур'ёзе, не боючыся «што падуема вялікі брат і суседзі» казаш, пісаць і прапа- гандаваць не толькі беларускія манэтаў, але і

беларускую дзяржаў- насць,
 Вялікі беларускі статут,
 беларускіх князёў,
 беларускіх каралёў,
 беларускую эканамічную моц,
 беларускую навуку й культуру на сусветным уз- роўні,
 беларускую этнаграфію,
 беларускую філатэлію й філакартыю,
 беларускую, трынаву, ал- метную грашовую сістэму,
 БЕЛАРУСКІЮ НУМІЗ- МАТЫКУ.

А яны так атрымоўваеца парадокс: ёсць манеты беларус- кой дзяржавы /важкія, з высокапробнага срэбра/, якія не толькі свабодна абарачаю- ца на тэрыторыі ВКЛ, жывяць яе эканамічнае жыццё і разьвіццё, але й з задаваль- неньнем «імправіруюцца» су- сяднікі дзяржавамі;

Беларускі грош 1535-1936 г. гадзі ўпершыню ў сусветнай манэтарнай практыцы нясе на сабе не толькі год, але й месца чаканкі.

Беларускія манеты на пра- цугу ўсіх панаваных Жыгі- монта І Аўгуста / 1545-1572 / былі абзаваныя сродкам грошо- вага абарачэння ў Польшчы. Польскія грошы ў гэты перы- ад увогуле не чаканіліся.

А так званым «першым польскім талярам», выпушчаны на Віленскім манэтарным двары ў 1564-1565 гадах, зьяўля- юцца першыя беларускія таляры. А ў 1564 годзе былі вы- пушчаны і першыя беларускія паўталяры.

Я ўжо не кажу пра адмет- ную разнастайнасць нямна- гаў беларускіх манет / грошовак, двухгрошовак, трохгро- шовак, чатырохгрошовак, шасці- грошовак /...

Першае, прынамсі ў Эўро- пе, контравяртаванне чужой манеты для патрэб нацыяналь- ной грошовай сістэмы зады- лоса на Беларусі ў 1564 годзе на паганагах і паўпаганагах Пшаны.

Беларуская /Віленская / «мышка» вядома, як шырокая чаканкай залатых дукатаў, так і выпушчана вялікіх залатых манет - партугалаў / 10 дука- таў / - 1639 г.

З XVI стагоддзя існуе беларуская дзесяцічная манэ- тарная сістэма /якую, дарэчы, рускі цар Пётр I пераняў і ўвеў у Расію толькі ў пачатку XVIII стагоддзя, ён жа пераняў з нашай грошовай сістэмы й канкрэтную манету - «рускі тымф» /...

Нарэшце, на Беларусі ёсць традыцыйныя нацыянальныя назовы

грошай /таляр, грош, пенязь і іншыя /, а мя працягваем ка- рэставацца «рублем». Рубель для беларусаў - прадзісны гіста- рычны этап /і прадзісны ўжо двойчы: ў XIII і ў XX стагодзь- дзях /, дзяк зашто мы яго пацігнемі з сабою шчыг і у незалежнае XXI стагоддзе?.. Усё гэта ў нас ёсць, а беларус- кой нумізматыкі няма!

Нешта, спрабавай зрабіць наш шамотны і адліны беларус- кой нумізматы - Валентын Раб- цыш, але й ён пабаяўся адкры- та, на ролнай мове заявіць пра беларускую нумізматыку, а раз-

ПАВАЖАНЕ СПАДАРСТА!

«Жыве Беларуска нумізматыка!» рыхталася як выступ- лены на навуковай канферэнцыі ў Менску: «Беларуская архэалагія. Час, помнікі, людзі /намія рэпрэзаваных архэала- гаў /» у кастрычніку 1993 г. Выступіць не атрымаўся, а прабле- ма так і засталася. Прашу рэацыю «Б.К.» надрукаваць яе на сваіх старонках.

Жыве Беларуска нумізматыка!

Сваё выступленне я хачу пачаць з патэтычнай /але не рыгарычнай / заявы: Беларусь найадметнейшая, найкутуль- нейшая і найбагацейшая краі- на свету! І таму ў яе такі трагічны лёс.

НАЙАДМЕТНЕЙШАЯ - таму, што адзіная дзяржава с Саюзу, якая аднавіла дзей- насць паўсюдна забароненай і пракалятай пупліны стагодзь- за - КПСС /КПБ /.

НАЙКУТУЛЬНЕЙШАЯ - таму, што процыма вайсковай і партыйнай эліты СССР на пен- сіянае жыхарства пераязджа- лі й пераяджалі на Беларусь.

/Гэта і вобразна ахрышчаныя спадаром Дземчынцем - «ду- пугаты-інваліды» / Маля таго, што яны самыя перазажыюць суды, яны адна і патрабуюць аб'явіць усю СУВЭРЭН- НУЮ, НЕЗАЛЕЖНУЮ ДЗЯР- ЖАВУ БЕЛАРУСКІМ рускамоў- ным прыяткам Расіі.

Беларусь стала курортнай Рыўерай партакратаў.

НАРЬАГАЦЕІШЫЯ - таму, што нягледзячы на адносна сымплярны прыродныя рэсурсы, відэль для роўнавагі. Ёсць на- зямляў Беларусі багатейшым, прадвіцеішым і сумлен- ным зніжам.

Аўтар

Пачатак на стар. 6

глядаў не як нумізматыку Расіі, Польшчы і іншых на тэрыторыі Беларусі.

Карыстаючыся магчымасцю выступіць перад такой прадстаўнічай аўдыторыяй, я хачу падзякаваць спадарам Алесю Сярожкіну, Уладзіміру Ціхоніну і ўсім супрацоўнікам газеты за «нараджэнне» «Беларускага калекцыянера», які

ўжо спора зрабіў для прапаганды і беларускай нумізматыкі.

А што нумізматыка мае непазрэдае дачыненне не толькі да гісторыі, эканоміі, мастацтваў, але і да экалогіі, я думаю, ніхто з прысутных тут навукоўцаў аспрэчыць не будзе.

Жыве Беларуская нумізматыка!

Жыве Беларусь!

Міхась Вераціла

ПЕРШЫ БЕЛАРУСКІ ПАШПАРТ

Ёсць калекцыянеры, якія збіраюць паштовыя і непаштовыя маркі, папяровыя і металевыя грошы, значкі, паштовыя арэды і медалі, латарэйныя квіты, запалкавыя этыкеткі, этыкеткі піва і гарэцкі, «фаншыл»/абгорткі цукерак/, кішэньныя каляндарыкі, я, сабаста, збіраю ашчадныя кніжкі, кашалькі і скарбонкі, а і ёсць калекцыянеры паштоўны?

Помыя Першай сусветнай вайны шугала на Беларусі. Тінулі жаўнеры, а найбольш шымлівыя беларусы.

У лютым 1915 года на гарадзенскіх фортах загінуў мой дзед "па млічу" - прапарцік Восіп Вераціла. Пасмяротна яго ўзнагародзілі ордэнам сьвятога Георгія чышчэртэй ступені. Раней ён ўжо атрымаў Георгіеўскі медаль «За храбрасць»...

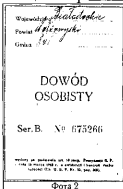
Крок за крокам, горад за горадам адававалі расейскія акупанты нямецкімі акупантамі нашу зямлю. Шкава, ці шкада было? Пад самы канец 1915 года Заходні фронт наогул стабілізаваўся на лініі Дзьвінск - возера Нарач - Баранавічы - Пінск. Але ўжо 25 лютага 1918 г. немцы захапілі

й Менск...

Новым акупантамі з зайдзраснай паслядоўнасцю абжывалі землі Беларусі, наводзячы ва ўсёх галінах гаспадаркі свой нямецкі парадак.

Як уславілася мая бабуля «па куцэлі» - нябожчыца Ганна Манцэвіч, немцы акуртаны спяганылі з сялян яшчэ толькі падаткі абжогам, мясам, грашмамі і сенам, але і ўваў і нават новы «краніўны палатка». Хожны селянін /ад старога да малаго/ павінен быў здаць нямецкім уладам па спіску жэаткі крапівы, якая багата была па загумняных заходніх беларускіх вёсак. А навошта яшчэ й крапіва? Аказваешца немцы, закончыўшы, наладзілі вытворчасць нішчанай тканіны з мошых краніўных валаконшч.

А каб ведаць колькі чынашч «мяшчанай сыварыны», трэба было, як мінімум, падлічыць жыхароў і надаць усім папарты... Гэта, вядома, жарт, але й да гэтай справы яны падышлі з чыста нямецкай акуртынасцю. Кожнаму акупаванаму народу адрадукавалі папарту на яго мову /у аддатка да нямецкай, вядома/. У пап-

Фота 2

партых усе тэксты паралельна зроблены на дзьвух мовах. Так зьявіўся й першы беларускі папарт. На зьлімку №1 вы бычыце папарт, які выдалі немцы жыхару Ваўкавыччыны 29 студзеня 1917

Папарт надракуваны чорнай фарбай на шэра-блакітай тоўстай паперы з вадзяным малюнкам у выглядзе лускай, густой сеткі. Памеры мае: 86 x 150 мм і ўсяго чатыры аркушы /8 старонак/ разам з вокладкамі. На першай старонцы: герб Германскай імперыі і надпіс «Папарт» на нямецкай і беларускай мове /лашчакі/. І ўсё гэта ў прастакутай роўнай рамяне. Пад левым ніжнім вуглом ён - маленькія лацінскія літары «Вр» - Вайрутанізім - Беларусь /на польскіх папартых стаіць літара «П» - Польшча/.

На другой старонцы: «Права».

1. Папарт трэба заўсёды мець з сабою. У каго папарту ня будзе, або хто будзе мець папарт чужы, фальшывы, падраблены ці нагаўт блат, - таго карыць імуць папраўчым астрагам да дзесяці гадоў, або пры аблегчальных арунках турмой да 5 гадоў.

2. Пра згубу папарту трэба ў 24 гадзіны паведаміць ураду, які яго выдаў.

Хто не паведаміць вышэй панянутага ўраду аб згубі папарту ў 24 гадзіны пасля таго, як заўважыў згубу - таго карыць імуць турмою да 5 гадоў, а пры аблегчальных арунках - штрафам грашмі да 6000 марак.

3. У зарэчаны сьмерці папарт праз тры дні павінен быць зьвернен таму ўраду, які яго выдаў.

На трэцяй старонцы: «Ни-

мецкая Адміністрацыя ў воруку Глаўнакамандуючага на Усходзі.

1. Паве. 2. Нумар папарту [унісваўся да рукі]. 3. Глежыме, хвацра, 4. Ім і прозвішчэ, 5. Калі разліўся, або чысло гадоў /болей меней/. 6. Гле разліўся, Воласьш, Паве. 7.

Чышчэртэй старонка: 7. Чым займаешца, 8. Вера, Фотографі. 9. Пытання старонка: «Прыметы асобы. 1. Урост: м. см. 2. Відочныя шрамы, бараваўкі, прымы, радзімыя зныкі, наскурныя немцы, татуаванія - с пазначанымі мейсца, гдзе яны ёсьць».

3. Водзіць праваго панаказнога палыца.»

Шостая старонка: «Гэтым завершыце, што ўласны/ца/ папарту ёсьць асоба, паказана на фотографиях».

Мейсцэ [Ваўкавыск] Чысло [29 студ. 1917]

Прадстаўнік мейсцовай уласці, або 2 сьведы:

Урада, якім вываў папарт.»

Сёмая старонка чыстая. Восьмая старонка: германскі арм у выглядзе круглай пачаткі з нямецкім надпісам вакол.

Першы чынак беларускі папарт /грамадзянны БНР/ таксама быў надракуваны ў Берліне. Вось які аб гэтым пішуць Л.Баршчэўскі й В.Малец /«Народная воля», № 29-30, люты 1999 г./.

«У 1918 годзе ў славіянскі арукарні Язэпа Галеўскага ў Берліне быў выпушчаны агульнаграмадзянскі папарт Беларускай Народнай Рэспублікі /АР Б АН Літвы, ф.21, опр: 3094, арк. 12/. Папарт склаўся з 12 старонак, на яго вокладцы была вываў дзяржаўнага герба Беларускай Народ-

Працяг на стар. 8

Фота 1

Фота 3

Пачаток на стар 7
 най Рэспублікі - «Пагоня». У пашпарты азначалася дата й месца нараджэння, паштавага, асабліва прыкметы: колер валасоў і вачэй, рост. Пашпарт можна было выкарыстоўваць для пасадкі за граніцу, тут меліся змысловыя старонкі для таго, каб ставіць аднакі аб уездзе і выезде. Захаваліся пашпарты са светла-ружовамі й сямна-сінімі вокладкамі. Афішынны ўрадавымі асобамі БНР выкарыстоўваліся таксама дыпламатычныя пашпарты. /.../

У снежні 1919 г. быў прыняты і Закон аб грамадзянстве Беларускай Народнай Рэспублікі, у якім адзін з пунктаў вызначыў, што дваіное грамадзянства лічыцца «здыржывай збрэдай».

Намалъ гэтага пашпарты паказываюць вам не магу, бо я сам яго яшчэ не бачыў. Затое мажэ глянцну /здымак № 2/ на польскі пашпарт /Довуд ОСОБИСТЫЙ/, выданы 5 студзеня 1939 г., памеры яго 82 x 120 мм.

Ён нямае ніводнага беларускага слова.

На здымку №3 нямецкі пашпарт /Персональзайсвайс/, выданы 15 красавіка 1943 г., мае толькі два беларускія словы на апошняй старонцы: «Важны да» /кірыліцай/. Памеры яго: 84 x 121 мм.

Ну а «малаткасты й сярпацкі...» вы ўсе бачылі й трымаці ў руках, а многія яшчэ й сёння жыюць з ім. Пасля абвешчэння незалежнай Беларусі, зьявіліся й іншыя ўласныя беларускія пашпарты з гістарычнай «Пагоняй». Такі пашпарт пад нумарам адзін уручылі прэзідэнту А.Лукашэнку /можэ з гэтага моманту ён і пачаў называць сябе першым беларускім прэзідэнтам?/. Але ён прэзідэнту, відаць, не спадабаўся, бо выдала пашпарты з «Пагоняй» была хутка спынена, а герб заменены на другі Праўда, алека не лепшы. Аляксандр Фядута пра гэта пісаў летас так: «Герб союнтелем: дыра ў форме Беларусі медленна опускается на земной шар. Флаг непонятен: в христианской стране полумусульманское знамя...»

А вось вам урывачак з размовы карэспандэнта газеты

«Народная воля» Ганні Соўсь з начальнікам пашпартнызнавай службы Маскоўскага РАУС горада Менска Уладзімірам Давілавічам:

«Г.С. - Ці многія людзей зараз карыстаюцца пашпартамі з гербам «Пагоня»?»

У.Д. - Гэтае пашпарты яшчэ дзейсныя. Але толькі для ўнутранага карыстання. Іх засталася іх так і многа, таму што выдаваліся яны толькі паўгола. Лейей, вядома, перафарміравалі гэтыя пашпарты, пакуль не ўзыкла неабходнасць выязду за мяжу.»

УВАГА. КАЛЕКЦЫЯНЕРЫ! Самыя рэдкамі беларускімі пашпартамі будуць хутка сучасныя нашы пашпарты з гербам «Пагоня». Бо выдалі іх толькі паўгола, выдалі надзе 120-150 тысяч асобнікаў. А колькі ўжо абмянялі на новыя «нашматальныя беларускія» пашпарты? Слыхайцеся.

+++

Слоўнак пісаць і усім нутром сваім адчуў, што канцоўка не атрылася. Але колькі ні б'юся над ёю, - выніку ніякага. Вымушаны быў адкалсаці яе «на потым». А «потым» прыйшло з восьмым нумарам газеты «Наша слова».

Уладзімір Соцаць.

ЧАЛАВЕК У ВЫШЫВАНЦЫ.

Я задумаў напісаць шэраг невялікіх абразкоў. Гэта будзе, на маю думку, найшкварае назіранне з жыцця нашых вышыванак і іх носбітаў. Ужо наоу цэлую падборку здымаў людзей у вышыванках. І не абмяякі! І што шкава - у кожнай вышыванцы, гэтак жа, як і ў яе носбіта, сваё гісторыі, свой лёс. Вельмі часта непаўтормі, крапаньны. А адзін момант з Гісторыі вышыванак наведў мяне нават на думку храмоўную.

Як вядома, у новых беларускіх пашпартых скасавана графа нашняняльнаска. Ну што ж, скасавалі дым скасавалі. Хай сабе скасоўваюць. А мы, калі гэтага вельмі захочам, можам яе і хаменсваці. І што самае шкавае - без нейкай асаблівай патугі, без усялякага канфлікту з уладаю. А як? Якім чынам? А вось якраз здымачкам у вышыванцы. Калі жожы з нас прапануе ў свой новы пашпарт здымачак у вышыванцы, гэтым ён не

толькі адзобіць агданіа дакумент сваёй падабізнай, але яшчэ нібы адновіць туоу страчанаю графу. Замышляю у вышыванцы якраз усім скажа і пакажа, што ўладальнік гэтага пашпарты ніхто іншы як беларус.

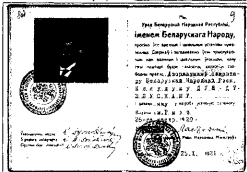
Дым што: но паспрабуем? Некаторыя ўжо гэта загадагаліся зрабіць. То можа ўсім узяць з іх прыклад? Толькі не марудзьма!»

+++ Згадніцеся, лепшай канцоўкай і я прымадуша.

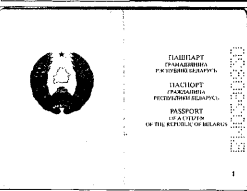
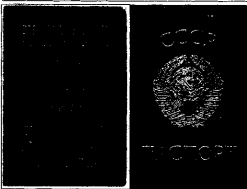
Міхась Верасіца

Замежны пашпарт СССР

Дыпламатычны пашпарт Д.Кірэвічаўа скарэктара БНР К.Дуду-Дудульскага (БДАНІМ.)

Новыя грошы

У "Народнай волі", №171 ад 22 верасня 1998 года, я прачытаў артыкул: "Бузем разлішчаваць купюрны молаг узор". Як калекцыянер, гэта інфармацыя мяне вельмі зацікавіла. Можна хто не чытаў, дык прапаную тэму тут скажам.

"Нацыянальны банк Беларусі ўводзіць у абарачэнне надшыфаваныя разліковыя білеты вартасцю 1000 і 5000 рублёў узору 1998 года. Яны выраблены на белай паперы з ахроміямі валокнамі чырвонага колеру і агульным вядзеным знакам, аналагічным та малюнку вядзюму знаку 100-рублёвай купюры. Колер і графічнае выкананне вонкавага боку гэтых разліковых білетаў максімальна набліжаны да ранейшых узораў.

Як паведамілі БЕЛТА ва ўпраўленні інфармацыі Нацбанка, купюры вартасцю 1000

і 5000 рублёў узору 1998 года выпуску з'яўляюцца законным плацёжным сродкам Рэспублікі Беларусь. Яны абавязковыя для прыёму на тэрыторыі краіны ўсімі юрыдычнымі і фізічнымі асобамі па ўсіх відах плацяжоў, перадавоў, для залічэння на ўклады (злічэнні), на разліковыя рахункі і бягучыя рахункі па іх намінале.

Разліковыя білеты вартасцю 1000 і 5000 рублёў узору 1992 года выпуску застаюцца ў абарачэнні і па-ранейшаму з'яўляюцца законным плацёжным сродкам.

БЕЛТА

Паведамленне насцрожыла мяне. Нешта тут не так, нейкі "плавак".

Пачаў аналізаваць. Паведамленне ад БЕЛТА — значыць афіцыйнае і дакладнае. Афіцыйнае — несумнянна, але дак-

ладнасці — ніякай.

Па-першае, упамінаецца "графічнае выкананне вонкавага боку", а дзе адваротны бок? Чаку пра яго "ні слова"?

У нармальных, шчылізаваных людзей свету "вонкавы бок" — гэта той, дзе змешчана назва дзяржавы, дзяржаўны герб, афіцыйная назва "ўстаноўчы"; "адваротны бок" — гэта той, дзе дзецца дадатковая інфармацыя.

З паведамлення вынікае, што захаваныя малюнак "Пагоны" і надпіс "Разліковы білет Нацыянальнага банка Беларусі", а будынак Нацыянальнай Акадэміі навук, што на адваротным боку, — "знесены". Ой, нешта тут не так! Каму мяшае Акадэмія? Хутчэй за ўсё памылка "лакушэнкаўца" "Пагоня".

Колькі ні думаю, так нічога і не зразумееў. Пачаў чыкаць саміх купюраў. А з'явіліся яны ў Ваўкавыску толькі ў серада-

была адшукаць мягчымымі пальцамі і адмені асноўнага "эталонага" варыянта. А што яны павінны быць — у гэтым я не сумняваўся. Іх жа рабілі людзі, а людзям уласціва памыляцца. Праўда, я не думаю што ў такіх памерах!

Калекцыянеры ведаюць, што самай дакладнай, самай дасканалай серыяй банкнотаў нашага рэгіёна былі апошнія банкноты цэра Міхаіла Другога. І папера, і друк, і зборонныя "знакі" — усё было верхам дасканальнасці / ім пра гэта жыццё пагаворым у апавяданні "Кароль савецкіх фальшывава-нечкаўчэў" / Але назваў у гэтай серыі былі дзіўныя адменны жаўтавыя папера, перавернуты вядзены знак і не толькі на 500 руб...

Кардакоў у сваім каталогу / 1953г / пачынаў апошняю адменю знакам РРР (гэта значыць, што адмена вядомая ў 4-2 асобніках). Праўда трэба адзначыць, што худзей за ўсё гэтыя адмены зроблены не царскім урадам, а ўжо савецкім.

А што датычыцца "Беларускіх разліковых білетаў узору 1992 года", дык гэта найбольш безгаспадарнасць — "са-свежак гаспадарнасць"...

Але пакуль што мяне зацікавілі прашчыныя суданосны ў абарачэнні серыяў "А" і "Б" з'яўца. У звычайна ўзятай

іне кастрычніка 1998 года.

І вось 17 кастрычніка на кірмаші ў Ваўкавыску я атрымаў на значку "новою" тысячубу рублёў. Адразу адшлюў у бок і пачаў узаўважва разглядзець. Нічога, здаецца, не змянялася: і Апавяданні навук на месцы, і "Пагоня" на месцы, толькі паперка крыху большая і год — "1998". Але калі паглядзеў купюру на просвет, усё стала зразумелым — нехта дакляў у цэнтры карташу "Пагоны" і, здаецца, з "зайчыка".

Значыць апавяданне не спыня "Жыве Беларусь!"

...

Ой, сапраўды! Па верхняй арнаментальнай палосцы (наў "Пагоняй"), толькі шпэр, я з'яўжаўся і надпіс на машынам: "Жыве беларусь + Жыве Беларусь".

Рызыкоўна ўводзіць новыя грошы.

Міхась Вераціла

КОЛЬКІ КАШТАЕ КІЛАГРАМ ГРОШАЙ ?

У якіх суданосінах знаходзіцца долар, фунт, і рубель?

За фунт рублёў дакоў доллар.

/ з гумару часоў СНД /.

Новыя, гладзенькія, хрумскія "зайчыкі" я пачаў у сваю калекцыю адразу, як яны з'явіліся ў абарачэнні. Пасля доўга шукаў "самы першы нумар", і знайшоў толькі АА 0067739. Таксама наблага-пазішчым. Вядома, хацелася займець хоць трыохзачны.

А вось мае запісы так гавоў: / у Краснасельскім адразу з'явіўся 50 кап., 1 руб., 5 руб., 10 руб., "Баброў", "Ласеў" і "Мяздзельсёў" нечому няма, ды і "ваверак" / 50 кап. / - мала...

На 1.10.1992 года "зайчы" / 1 руб. / — сустракаюцца ўжо з серыямі: АО, АП, АС, АТ, АУ і ББ, БГ, БЗ.

Канец кастрычніка / 1992 г. / з'явіліся "зубры" / 100 р. /, а "баброў" / 3 руб. / - няма. "Бабы" / 3 р. / з'явіліся ў лістападзе...

1995.11.28 дачы. Бачыў 20000 руб. з літарамі ў нумарах А.Б.В.Г.Е.К.Л.М.Н.О.П.Р.У.Э...

Вось мы і падыйшлі да пытання, якія літары беларус-

кага алфавіта выкарыстоўваліся ў нумарах беларускіх разліковых білетаў узору 1992 года?

Усяго іх адваралі дзешчэ: А, Б, В, Г, Е, З, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Х, Ч, Э, Я. І парадкавае тое, што ў гэты пералік не ўвайшла "беларуская літара Т" - усё рускія! Вось вам яшчэ адзін доказ, што СССР яшчэ жыў, а ўлада ў руках партакратаў.

Намінал 50 капеек нумарамі не пазначаны.

Самы распаўсюджаны намінал - і рубель / "зайчы". Ужо ў самым пачатку 1995 года з даскананым "зайчыкам" я ўзяўся грунтоўна. Матэрыяў ўжо хапала. Да гэтай часу іх выпусцілі вядзюрую колькасць - па ўсіх адваронных літарах АА, АБ, АВ, АГ, АЕ, АЗ, АК, АЛ, АМ, АН, АО, АП, АР, АС, АТ, АУ, АХ, АЧ, АЭ, АЯ, а таксама БА, БВ, БГ, БЕ, БЗ, БК, БЛ, БМ, БН, БО, БП, Апошні нумар гэтай серыі ў маёй калекцыі: ВП 9544327.

Прый жадаці / і дапаможа калекцятара / можна вызначыць агульны тыраж білетаў у адзін рубель. Але навошта? Я такой нуму перад сабою не ставіў. Задача мая

пачы (100 білетаў у 1 рубель) аказалася серыя "А" - 67%, серыя "Б" - 33%. У агульным кучы "зайчоў" (200 асобнікаў) аказалася серыя "А" - 66%, серыя "Б" - 34%. Але мне і гэтага паказалася замала. Тады я праглядаў 10 пачкаў "зайчоў" у банкаўскай упакі. У сярэднім рэзультат аказаў такім серыя "А" - 61,5%, серыя "Б" - 38,5%.

Цяпер разгледзім вядзены знак - "філігран". Гэта даволі складаная "пляшчэнка", з якой можна вылучыць характэрную спрошчаную дэтале, яе, дапабную на ўвагулятую лашыскую літару "S". Так яна выглядае, калі глянуць на купюру з боку малюнка зайца (адваротны бок).

Праглядаю серыю за серыяй, - усюды знак "S". І у серыі АА, АБ, АВ, ... АК, АЛ... Ужо пачынаю захопляцца акуртэраў машкоўскіх друкароў (бо менавіта ў Маскве друкаваліся беларускія рублі), і раптам збой: у серыі "АМ" (з 16 асобнікаў са знакам "S", а тры са знакам "Z"). І так да серыі "АУ". Суданосні розныя 5.1, 10.1, 20.1 і 2.1. Дык што? Заступіла "п'яная змена"? Але з серыі "АУ" рублі са знакам "S" прападалі ўсюім. Далей яны друкаюцца толькі на перавернутай паперы - ніводнага

Пачатак на стар 9

знака "S", толькі "Z". Гэтак сама і серыі "B", толькі тут не так "чыста": на 41 "Z" - 1 "S" (серыя "BA"), на 29 "Z" - 2 "S" (серыя BE), на 38 "Z" - 1 "S" (серыя BL), на 39 "Z" - 1 "S" (серыя BL).

Вось вам і рэзкі адмені "зайчыка".

У след сказанню вышэй, трэба дадаць, што сярэд "ваерак" (50 кал.) асобнікаў са знакам "Z" сустрэкаецца прыблізна ў два разы менш, чым са знакам "S". "Бабыры" (3 руб.) сустрэкаюцца толькі з вадзяным знакам "Z" і апошняя серыя ў іх - "AY". "Рыскі" (10 руб.) сустрэкаюцца толькі са знакам "S", апошняя літарная серыя ў іх - "AL". "Ласі" (25 руб.) таксама сустрэкаюцца толькі са знакам "S", апошняя серыя - "AN". І калі ва ўсіх вышэй пералічаных купюраў вадзяны знак вертыкальны, то ў 5, 50, 100 рублёў -

ён гарызонтальны, але таксама ў двух пазіцыях. "Ваўкі" (5 руб.) сустрэкаюцца толькі са знакам "S" апошняя серыя - "AN" "Мядзвелькі" (50 рублёў) - у асноўным са знакам "S", а са знакам "S" рэдка, апошняя серыя - "AB". Дарэчы, і ў эмсіі расейскага цара Мікалая Другога 50 рублёвая купюра былі аддрукаваныя нывяным тыражом. "Зубры" (100 руб.) - апошняя серыя "зьярнай серыі" да апошняга свайго выпуску ("АЭ") утрымліваюць вадзяны знак "S". Яны дамылі да сённяшняга дня. Але яшчэ ў траўні 1998 года, калі ўжо ўсе сталіся пераўраваць тысячы "пустых паперак", і чакалі адыходу ў небыт і "зуброў", - раптам адбыўся "радыяцыйны выкід" у абарачэнне вядомай колькасці "зуброў" серыі "AL" - новыхіх, прыгожыхіх, але ўжо з перавярнутым вадзяным знакам "S".

Вось "такія селяні", як кажаў Дзмі Даббарэзкі.

Так скончыліся мае даследаванні адмені, а тады - у 1995 годзе - я правёў яшчэ адно. Праглядаючы італьянскія пачкі "зайшоў", я аднойчы уважліва пацма. Яна важыла 50 грамаў (49,9 гр.). Пяцьдзесят грамаў "зайшоў" вагва 100 рублёў, а колькі будзе каштаваць 1 кг. "зайшоў"?

На 1 кг. "зайшоў" пайшоў 20 пачкаў, што склала 2000 рублёў. Не багата! Калі купіць 1 кг. свінніны, якая каштуе 20000 рублёў, дык трэба адаць 200 пачкаў грошай - 10 кг. "зайшоў".

А калі "ваерак" - то італьянскіх 20 кг., "баброў" - амаль 3,5 кг.; "ваўкоў" - толькі 2 кг. і толькі за 1кг. "рысеў" можна купіць 1 кг. свінніны.

Гэта, напаломя, было ў самым пачатку 1995 года, а ў самым пачатку 1999 года, а ў той самы кілаграм свінніны

каштуе ўжо 29060 рублёў, то нават за кілаграм "зуброў" нельга сёння купіць і аднаго кілаграма свінніны.

Дык колькі каштуе кілаграм беларускіх грошай? Прынамсі 1 кг. "зуброў" сёння каштуе 66 цэнтаў.

P.S. Азіні чалавек не ў стане "ахапіць" увесь грошавы абарот краіны. Я зьявляюся да ўсіх беларускіх калекцыянераў: давайце зробім гэта агульным намаганнем! Марчыма і я нешта прапашуць. Калі вам вядома нейкая іншая адмені беларускіх грошай, то павадзіліце ў "Беларускі калекцыянер", альбо на адрас аўтара:

Міхась Вераціла
Вул. Мру, 13,
г.п. Краснасельскі
Ваўжыцкага раёна,
Гродзенскі вобласці,
231911.

КРАЯВІДЫ БЕЛАРУСІ - ПРАЖСКІЯ БЕЛАРУСКІЯ ПАШТОЎКІ.

У пражскі перыяд свайго жыцця Ларыса Геніюш была ў самым віры гранадскага жыцця беларускай дыяспары. Старажытны, прыгожы горад сямім серыі Эўропы так спрыяў узаму эмоцый! Тут, менавіта тут Франышк Скарына адбыўся як першы друкар усходніх славян, тут ён асмельліў перакласці на «мужыцкую» нову Святое Пісанне.

Тут і Ларыса Антонаўна асмельліва выдць свой першым паэтычным зборнік «Ад родных ніў». Тут яна сталася як пазічка «унучка Скарыны».

«Прагу я лалюбала, але кахала толькі маю Беларусь», напіша ніж потым

. Дзякуючы такой атмасферы, і стала яна, напэўна, сакратаркай свайго земляка з-пад Зэльвы - Прэзідэнта Беларускай Народнай Рэспублікі - Васіля Захаркі /1877-1943/, і Сакратаром Урада БНР, а па тэстаментаце В.Захаркі - Генеральным сакратаром Урада БНР, - і скарбнікам Пражскага філіяла «Беларускага камітэта самапомачы».

Цяжка сёння вызначыць увесь круг абавязкаў скарбніцка самапомачы, але адным з іх сказала сама Ларыса Антонаўна.

«З часкім выдавецтвам мы дагварыліся выдць беларускія паштоўкі. Гэта зрабіць

ваіноў было шмат, але зноў, як іду, чэхі не ўмелі мне ў нечым адмовіць, так і ўбачылі сьвет 12 харошых відаў папай прыроды. Мы, усе славяне, моўчы сабе падтрымоўвалі, затое ніколі не падтрымоўвалі выддзінуў з пранямешкім зместам.»

Вельмі не многія філакартысты маюць гэтыя паштоўкі. А хто і мае, дык не ведае да якога выдавецтва іх прылучыць? Колькі фатаасвятляў Я. Булгака было скарыстана ў гэтай серыі? Які тыраж паштоўкаў? Калі яны пабачылі сьвет? Напрышце, якая арганізацыя заказала іх?

Чытаць «Беларускія калекцыянер» павінны памятаць зместоўны адказ сп. А.Т.равноўскага /«В.К.», № 7 за 1992 г./ на мае пытанне, што сабой уяўляе «Невядомая бе-

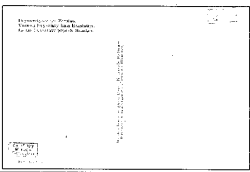
ларуская марка» - марка «Беларуская народная Самапомачы». Памятаеце? Вятэжыла мяне толькі бытанна:

«Беларускі камітэт самапомачы», «Беларуская Народная Самапомачы», проста «Беларуская самапомачы».

Каб зразумець зьяўленьне пражскіх беларускіх паштоўкаў прыйшлося спачатку разабрацца з гэтымі «самапомачы». І вось што я знайшоў.

«Увосень 1939 г. у Даншыгу адбылася канферэнцыя беларускіх эміграцыйных цэнтраў шэрагу капіталістычных краін. Прымалі ўдзел у ёй і прадстаўнікі пражскай эміграцыі - той жа Васіль Захарка, напрыклад. Гэтая канферэнцыя праходзіла пад кіраўніцтвам прадаўцаў міністэрства замежных спраў Германіі Мінда. На

Пражск на стар. 11

створана так званая «Беларускае бюро даверу» /- пры Міністэрстве ўнутраных спраў Германіі, а пры ім - «Беларускі камітэт самапомачы». Яго функцыі утварыўся ў Празе +-+ Кіраванні ім выбралі Ермачэнка, сакратаром - Боканч, а м. Ларысу Геніюш, скарбнікам... «Ніякай палітыкі ў Камітэце мы не праводзілі, ды не маглі праводзіць. Толькі дурані можа шэверзіць, што немцы маглі дазволіць некаму нейкую палітыку. Усё зводзілася да цесных, акрэсленых рамак Самапомачы,....а невялікую суму членскіх узносаў я проста ададаваў пад рэгістру Бакачу, бо сапраўды ён ня меў з чаго жыць.» - піша Ларыса Геніюш. Так гэта ці не? Канечне, Ларыса Геніюш магла ўсяго і не ведаць, бо многае ж рабілася за яе спіноў, у глыбокай таямніцы, сакрэцінасці. Ды і не абавязаны былі ёй, скарбніку, дакладваць, хто і што ў тыя дні і ночы рабіў. / Барыс Сачанка «Лёс мой чалавечы», час. «Маладосць». № 1, 1990 г., стр. 136-139 /.

Расказвае алейкі, чым сп. Траяноўскі я не змагу і для тых, хто не чытаў адзначаны нумар «Б.К.» вымушаны буду шытаваць яго лёдз не шалкам..

«У 1941 годзе з часткі акупаванай немцамі Беларусі быў створаны Генералькамісарыят Беларусі, які склаўся з 10 паветаў /акуратў / - Менскага, Барысаўскага, Слуцкага, Баранавіцкага, Глыбоцкага, Гашаніцкага, Лідскага, Наваградскага, Слонімскага, Вядейскага і места Менска. Генералькамісарам Беларусі быў прызначаны Вілгелм Кубэ.

У кастрычніку 1941 году Вілгелм Кубэ і дзясць беларускіх эмігрантаў ў Празе Ян Ермачэнка выдалі азовы да

Беларускі калекцыянер

беларускага насельніцтва. У ёй паведамлялі пра стварэнне Беларускае Народнае Самапомачы /БНС/ і заклікалі да згуртавання ў ейных шэрагах. Цэнтрамі БНС знаходзілася ў Менску, у паветах і раёнах былі створаны аддзелы. Беларускай Народнай Самапомачы былі перададзены сродкі і маёмасць Беларускага Чырвонага Крыжа, створанага ў ліпені 1941 г. у Менску.

Сябры БНС атрымлівалі білеты і павінны былі плаціць склаці, якія пашырджаліся наклеяваннем у білет маркі. Склаці былі 20 фцінгаў /або 2 рублі па тагачаснаму курсу /, Маркі не мелі перфараші і клею.»

Дзясць Беларускай Народнай Самапомачы імкнуліся скарыстаць легальнасць арганізацыі каб дамагчыся незалежнасці Беларусі, ці хоць аўтаноміі яе пад пратэктарат Германіі, беларускага войска, беларускіх газет і часопісаў, беларускі мовы і культуры. Але такіх захадаў нацыянальных дзеючых акупантам не спадабаліся. Па распараджэнні нямецкіх уладаў ад 18.3.1943 г. пральмерна кіпучая дзейнасць БНС была абмежавана сферамі аховы здароўя і матэрыяльнай дапамогі насельніцтву, арганізацыя ў чэрвені 1943 г. рэарганізавана ў беларускую самапомач. Ян Ермачэнка быў зняты з пасады кіраўніка БНС і высланы з тэрыторыі Беларусі з забаронай займацца палітычнай дзейнасцю.

Алесь вынікае, што ўсе тры «Самапомачы» гэта назвы адной арганізацыі на розных этапах дзейнасці. Адна арганізацыя, адзін кіраўнік /Ян Ермачэнка з 1939 па красавік 1943 г./, адзін беларускі народ. Лагічна будзе дапусціць, што й для ўсёй Беларускай сама-

помачы /ад Менска да Прагі/ былі адзінай маркі сярбюскіх складак. А раз былі адзіныя маркі, то іх павінны былі наклеяваць у білеты і скарбнік Пражскага філіялу Беларускай самапомачы - Ларыса Геніюш, а можа, нават, і заказваць іх друкаванне.

У 1942 годзе ў Празе выходзіць зборнік вершаў Ларысы Геніюш «Ад родных ніў». А ў зборніку пазначана: «Выданне Беларускага Камітэту Самапомачы ў Німеччыне.»

Ці не тады й адбылася размова Ларысы Геніюш у чэшскім выдавецтве й аб выданні беларускіх «відаоў»? Усё магчыма. Ну, а халі й не ў той самы дзень, то й незадоўга дасяла выхату дзе зборніка вершаў. Што ў справе заказа паштовак Ларысе Антонаўне дапамагаў і будучы Прэзідэнт БНР Мікола Абрамчыч можа загадацца па тэмсе «Споведзі», а дэбор фатаграфію ліка зрабіла, відаць, сама. Ларыса Геніюш /як мінімум/ - «хросная маці» «Кравяідў Беларусі». Адыбылі гэта ў 1942, ші ў першым месячы 1943 года /да 14 сакавіка 1943 года/.

Пра дату выдання паштовак сама Ларыса Антонаўна нічога не згадвае, а ў колькасці «відаоў» крыху памылілася. Сёння я трымаю ў руках гэтую серыю.

Кравяіды, кравяіды, кравяіды... Зрэдку /ўсяго толькі на шасці паштоўках/ сярод прыроды прысутнічаюць элементы архітэктуры, але нідзе не відаць чалавека. Бышчам вымерла ўсё нівое на Беларусі, бышчам асраццела зямля без слайго працавітага гаспадары. Пустка.

Можа гэта не выпадкова? Можа вось праз такі алегарычны прыём хасціл паказваць выдаўцы паштовак гора роднай зямлі, гора зямляноў, жых

№ 20, 2000 г.
ваёнага ліхадзеяў, акупаваную Башчакіўчыню?!

На адной толькі паштоўцы па беразе возера Дрысьвяты паўзе абодва і людзі. Але й ён выклікае ў душ неўкую трымоў - бышчам абодва бжанцаў, вымушаных ваённым ліхадзеяццем на распачнае расцанне 1, відэа, які сшышчана наадае на добрыя - некалькі пастаянны рымбаоў на беразе Башкі Нёмана ў Гародні. /паштоўка «Новы замак над Нёманам» /.

Тры надпісы лэйшчкі мае кожную пражскага паштоўка на адваротным баку. У левым верхнім рагу паштоўкі надпіс у тры радкі, на трох мовах /нямецкай, беларускай і французскай/ - назва сюжэту. У левым ніжнім рагу - «Фота Булгака». Пасярэдзіне, вертыкальна: «Кравяіды Беларусі» /таксама на трох мовах/. А вось пералік усіх вядомых сюжэтаў:

1. «Гасыінец каля Бянікоў»,
2. «Яр у Цімашаквічах»,
3. «Вяляў ў Крыжакох пад Вяльняй»,
4. «Дарога ў Вяляў пад Вяльняй»,
5. «Вяляў ў Каралінках пад Вяльняй»,
6. «Берагі Вядейкі пад Вяльняй»,
7. «Зялёнае возера ля Вяльні»,
8. «Возера Дрысьвяты каля Браслаў»,
9. «Царква ў Глыбокім»,
10. «Беразьвеч - Возера Глыбокае»,
11. «Двор у Наве ля Баранічы»,
12. «Новы замак над Нёманам»,
13. «Кравяід ў Наваградчыне»,
14. «Кравяід ў Наваградчыне /+/-/ - так на паштоўцы /.
15. «Замаквы канал ў Несвежы» /+/-/ - так на паштоўцы /.

Пытаньняў паменьшала, але не на столькі, каб спінніць далейшыя пошукі.

+/-/ - Зьместак пра «Беларускае бюро даверу» няма нават у «Эцыклэпае»

ды Гісторыі Беларусі, +-+/-/ - Акрамя Прагі, філіялы «Беларускага камітэта самапомачы» былі ў Варшаве, Лодзі, Вене, Мюнхене, Берліне і інш. гарадах.

Міхась Вераціла

Гасыінец каля Бянікоў

Новы замак над Нёман

МАНЭТНЫ ДВОР У ТЫКАЦІНЕ

Гісторыя гэтага невядлага гарадка ў ланежы Вялікага княства Літоўскага й зямлі Мазавецкай веламі цесна звязана з гісторыяй

Беластока й Харашчы, а таксама з гістарычнымі дэ-самі магнатарскімі родамі Вяскоўскіх, Астржыцкіх, Чарнецкіх, Паточкіх, Браніцкіх, Пянятоўскіх...

Прынамсі недаўз у другой палове XVI ст. Тыкацін быў падараны караём магнату Вяскоўскаму. Пётра Вяскоўскаму быў адначасова старастай тыкацінскім і маршалкам вялікім каронным. А волей лёсу ў 70-я гады XX ст. усе мы пазнаёміліся з апошнім прадстаўніком гэтага роду.

— Кшыштаф Вяскоўскі, які памёр у 1637 годзе.

У 1966 г. у склепе Благавешчанскага касцёла Гардзёнскага кляшчара брыггад былі знойдзены тры партрэты. Стан партрэтаў быў страшэнна блыт, патрабавалася доўгая рэстаўрацыя. Але ўжо ў пачатку 70-тых гадоў рэстаўрацыі гэтых прыгожых партрэтаў у стылі «саржачыя палотна-невадамага аўтара абшлі старонкі ўсрагу часопісы і кніжак таго часу.

На адным з лоўны рост сам фундатар брыггацкага кляшчара Кшыштаф Вяскоўскі,

Невядомы мастак партрэт Кшыштафа Вяскоўскага Беларусі XVII ст.

маршалак ВКЛ. На другім партрэце яго жонкі Аляксандры Марыяны з роду Сабескіх - ігуменні гэтага кляшчара, а на трэцім - прыёмная дачка Вяскоўскіх - Грызельда Вадынская /дачка ваяводы Падляскага Міхала і Софіі Сабескай, вавозянікі Люблінс-

кай. У 1631 г. Грызельда выйшла замуж за Яна Сапегу, маршалака вялікага літоўскага. Шлюб абвёўся ў Гордні. Прысутнай вясцун Грызельды

— Вяскоўскай. Праз два гады, у красавіку 1633 г., Грызельда памерла. Ян Сапегу памёр 10 красавіка 1635 г.

Кады яшчэ праз два гады выгасла мужчынская лінія магнатарскага роду /у 1637 г./ . Тыкацін, у ўсрагу іных добр Вяскоўскіх, быў перададзены ў арышт на 22 гады роду Астржыцкіх. Затым у 1659 годзе кароль Ян II Казімір Ваза дорыць яго «перажонку швадзкі-легендарнаму гетману вялікаму кароннаму Сямюлаку Чарнецкаму. А ўжо дачка Чарнецкага Аляксандра-Кацарына прыносіць яго ў дасягу Яну Клемансу Браніцкаму /Старэйшаму / - маршалаку надворнаму кароннаму Але гэта ўжо далека да таго часу, што швацкіх нас.

Найвялікшым славуцісь Тыкацін - замак, збудаваны яшчэ Жыгімонтам Аўгустам на востраве рэчкі Нервы. Добра абсталяваны й узброены, ён прыводзіў у захапленне яшчэ сучасныякаў. Так Гвагін сведчыць, што «замак тыкацінскі гарматамі й усялякімі стрэльбамі добра забеспячаны».

Аб вялікай колькасці асідных гарматаў з гэтага «забеспячэння» можна меркаваць па лічэбах, узятых з інвентарных запісаў гэтага замка, складзеных у 1603 годзе. Уражвае колькасць каменных ядраў да маршраў, званых «катамі» - 500 азінак дыяметрам па 9,6 цаляў! і вагою па 40 фунтаў! У той час, як да чатырох вялікіх гармат з уласнымі іменамі: «Жыгімонт», «Вітаўт», «Даэд» і «Баба» - адры каменных 49 дыяметрам па 15 цаляў і вагою па 140 фунтаў.

Другі гістарычны крыніш палодзіць нават такую падрабязнасць: крэпасць тыкацінская даставяла свае вялікія гарматы для штурму Смаленска ў 1610 годзе. Маршры, прымаваныя да драўляных ложаў, везлі на ваіну на вялікіх дубовых вайсковых возах, як, вядома, і каменныя ядра іх калібру. Асідныя маршры, разумела, стралялі з невядлікай адлегласці па мурах і вежах штадзкіх.

Пасля перажонкай аблогі ўсе ядра калаталіва адшукалі, сабралі і, разам з маршрамі,

адвезлі назад туды, адкуль яны былі ўзятыя на ваіну.

Пазней у замку быў абсталяваны найбагачы ў краіне «шкава» асіднай артылерыі.

Палач швацкай вайны замак у Тыкаціне быў узарваны й спалены швацамі.

Ужо ў XIX ст. на руінах замка праводзіліся раскопкі. Багатыя знаходкі падтвердзілі выключную ролю штадзкі ў жыцці Вялікага княства /і Рэчы Паспалітай так-

Невядомы мастак партрэт Грызельды Сапегі Беларусі XVII ст.

сама / . Так у рэчым вакол замка адшукалі 120 ядраў да вялікіх гармат. Яны амаль усе размыліся па музэях краіны. Чатыры вялікія былі паліятыя на мураванія слупы агароджы могілак перад тыкацінскім касцёлам. Некількі ядраў трапілі ў прыватны музэй графа Эмэрыка Гутэн-Чапскага ў Станькаве.

Тут дарэчы будзе напамініць, што граф Чапскі адліз з вядомейшых нумізматыў Беларусі, Польшчы й Рассеі. Народаўся ён у 1828 годзе ў Станькаве пад Менскам. Вучыўся ў віленскай гімназіі, дзе яшчэ на школьнай ладзе зь вялікім запалам пачаў збіраць манэты. Потым скончыў універсітэт у Маскве, дзе й атрымаў ступень кандыдата прыроднавуучых навук. Многа год пасля прашаў на высокіх дзяржаўных пасадах швацкай Рассеі. У 60 год выйшаў на пенсію й асеў у сваім маёнтку Станькава.

Цяпер ён многа ездзіць па ўсёй Еўропе ў пошуках новых экспанатаў не толькі для свайго нумізматычнага калекцыі,

але й для калекцыі старадрукаў, харшн і іншых твораў мастацтва.

Актыўная калекцыянерская праца прывяла яго да навуковага асінававання свай ведаў. На прыклад 20 год /1871-1891/ ён выдаў чатыры тамы свайго нумізматычнага каталога. Пяты том і апошні выйшаў толькі ў 1916 г., дваццаць год пасля яго смерці. Зрабіла гэта ўлада яго Лізавета Гутэн-Чапская. Усе жыццё супраўнічачы з му-жаж, яна й шпер сама выканалла ўсе малючкі манэт для ілюстрацыі каталога.

Збор свай Эмэрык Чапскі завяшчаву гміне горада Кракава, для гэтай мэты ён купіў у горадзе невядлікі палац і перабудаву яго пад музэй. Памёр Чапскі ў 1896 годзе, а за тыдзень да смерці паслельві ашчэ купіць апошняму сваю манэту - бісунны дукат Уладзіслава Лякетца /лакатыца/, які запісны ў пятым томе яго каталога пад нумарам 10047. У год смерці яго сямья адкачкініла ў яго гонар сярэбракі медаль з партрэта гэтага вялікага калекцыянера й грамадзяніна. А нашага земляка.

Ледзь не забіў! Можна кажу з вас трапіць на вочы манэты з калекцыі Эмэрыка Гутэн-Чапскага /і мала што здарэцца ў жыцці/ днк каб не палічылі часам лез па пашчоўнаму, скажу: Чапскі ўсе свае манэты пазначуў маленькім чаканам у выглядзе літары «С», у сярэдзіне якой змешчаны герб Чапскага /«Леліва» /зорка над паўмесяцам/. Вялічынна яго крыху большая аднаго міліметра. Добра гэта, ці бллага - можна доўга спорыць, але такая тады была мода. І не адзін Чапскі так рабіў.

Далейшэ а да гэтага месца й стала мне раптам мутарна й сумна.

Бедная Беларусь! Не магу ўстрымацца ад паралелляў і параўнаньняў.

Эмэрык Гутэн-Чапскі ўсё жыццё збіраў за свае грошы калекцыю манэт. Назбіраў 10047 манэт, а потым узяў ды й падаравуў усю калекцыю сваёму любіману гораду /Кракава/ і невядома нават за што ён яго любіў, жыўчы ў Станькаве...

Есць і сярод нас багатыя людзі - Новым беларусы. А што яны збіраюць? Як што, вядома

Пачатак на стар. 12

ж. - грошы / таксама калекцыянеры? / . Але калекцыянуючы яны: кватры ў Менску, дачы / вакол Менску / , машыны / розныя / , дыямы, жолак... А калі астаюцца грошы, дык ізноў: кватры, машыны, дыямы і жолак... А зусім не музы, каршыня галеры, нават не асобныя карціны, асобныя манеты...
Сума і марктына...

Але вернемся ў сярэдзіну XVI ст. І запытаем самую ў сабе / бо больш няма ў каго / : супраць каго быў пабудаваны Жыгімонт Аўгустам так багата ўзброены замак тыкацкі? Не скажам жа, што супраць справдзечных ворагаў - «маскавітаў»?

Другая славуцасыць Тыкацкія - мураваная сімогага зрыгнаўшая архітэктура, унесена ў 1642 годзе. Пра прышлы будаванія нін нагадавае мне беларускія абарончыя храмы ў Сынклічых і Мураваніцях. З боку ўваходу, на рагу, яна мае круглую вежачку - «сцяра» і ў ёй тут, толькі ўзростам маладаяша. Недае дзвядцяткі мезраў вышні - яна, жыкаран Тыкацкія, здавалася хмарчосам, бо ўзвышалася нават над драўлянымі касцёлкамі і так ажно да 1740 г. , пакуль Ян Клеманс Браніцкі / Малодшы - кашталіні кракаўскі, гетман вялікі каронны, апошні з роду Грыфійтаў не пабудоваў новы мураваны касцёл.

А вось і трэцяя славуцасыць Тыкацкія.

Для тых, што цікавіцца ўзнагародамі / Фадэрыстаў / карыснай, напаліна, будзе даведка, што ордэн «Белага Арла» - першы рэальны ордэн Рэчы Паспалітай, быў устанавлены Аўгустам II Мошым у Тыкацкія падчас яго сустрэчы там з рускім царом Пятром Першым у 1705 г.

Спачатку - гэта ордэн каралеўскага двара Рэчы Паспалітай, а пасля 1831 г. быў дачучына да ардэну Расеі.

У часы панавання апош-

няга караля Рэчы Паспалітай - Станіслава Аўгуста Паіятаўскага / 1764-1795 / ён сустрэчацца амаль на ўсіх вялікіх манэтах з партртам караля. А на некаторых - двойчы / на аверсе і рэверсе / .

Вось у гэтым невялікім гардаку ў 1566 годзе Жыгімонт II Аўгуст адкрыў дадаткова манэты двор ВКЛ - часьвертую славуцасыць Тыкацкія і яшчэ адну яго заадаку.

Заадаку ўсе задумана і зроблена разумна: не працуе ніводзін манэты двор Польшчы / яшчэ адна заадака апошняга Ягайлавіча - Ягелона / . Азімы - Віленскі забяспечывае сваёй прадукцыяй усю Рэч Паспалітую. Цяжка іму? Вядома. Вось на дапамогу іму і акрыўся тыкацкі манэты двор... /? / .

На ім і былі адкачанены паўгрошы і грошы ВКЛ новага малюнка. Ніжэй прыводзіцца малюнак і апісаньне паўгроша тыкацкашага - гэтага велікі рэзідэнта помніка беларускіх нумізматыкі з календы аўтара.

Аверс: У цэнтры манэты, у кружку з кропкаў, велікі нехайна выкананы герб Польшчы - «Белы Арла», вакол легенда, разьдзеленая стылізаванымі трохлістоўнымі рэзеткамі.
SIGIS + AVG + D + G + PEX + POLO + M + D + L +

Рэверс: У цэнтры манэты, у кружку з кропкаў, нехайна выкананы герб ВКЛ «Пагоіна», пад каінем - дата, разьдзеленая трохлістоўнай рэзеткай: «15 + 66». Вакол легенда, разьдзеленая стылізаванымі трохлістоўнымі рэзеткамі, а ўнізе, пад нагою вершыка, герб «Ястрабок» Станіслава Мышкоўскага, вядомы кракаўскага.

MONETA + MAGNI «Ястрабок» DVGAT + LIPV «Дыаметр: 18,85-19,25 мм. вага: 1,162 гр. Срэбра».

Вядомы польскі нумізматыдаследчы Марцін Гумоўскі нагадавае пра дэсыць адменнаў штэмпаля паўгроша літоўскага / беларускага / , даае адмены

гроша па польскай манэтынай стапе і адзін штэмпель гроша па літоўскай / беларускай / стапе.

Беларуская нумізматыка ўся на загадаках, але загадка Тыкацкаша манэтынага двара - самая загадкавая:

1 / чаму Жыгімонт Аўгуст на свядзību дадатковага манэтынага двара

ВКЛ выбраў невялікі гардак на памежжы ВКЛ з Масковіяй?

2 / чаму кіраўніцтва манэтынай дваром быў перададзена не пацарскаму вялікаму літоўскаму / беларускаму / Габрылію Гарле герба «Сякера», а вядоме кракаўскаму Станіславу Мышкоўскаму герба «Ястрабок»?

3 / незразумелы і негаспадарны пдаход да мэрарпрыемства, бо тыкацкія «мемніца» была адкрыта і закрыта ў адным і тым жа - 1566 годзе.

«Пенязь» - Чэж ці Паляк?

Сення ўжо цяжка будзе вызначыць, хто ўпершыню выяў «пенязь» ад польскага «пеннідз» / peniadze - грошы / , але менявіта мне выпадае аспрэчваць гэтую неадаручнасьць, бо ўжо заўтра зноўбездца нехта з «поляфілаў», хто будзе выводзіць і «хлеб», і «хату», і «маму» з та-го ж самага польскага.

Старажытнаму / XIV ст. / беларускія словы «пенязь», «пенязь» утвораліся ад чэшскіх слоў «пеніз» / peniz - манэта, penizek - манэтка, penize - грошы / . І называліся яны ўсе адпаведна зместу і назоў у адзіночым і множным ліках. Якраз і польскае «пеннідз» таксама ўтвораліся ад гэтага ж чэшскага - «пеніз».

Ааштурхнуўшыся ад польскага «пеннідз», укладальнікі каштоўнага беларускага выданьня «Археалогія і нумізматыка Беларусі»¹ зусім лагчна прышлі толькі да множнага ліку гэтага тэрміна / стар. 493 / 1 / ; а ў дадатак яшчэ й з памылкай: «peniadzy» замест «peniadze» зусім адмовішы право «пенязю» на яго гістарычнае існаванне.

Гэтак сама паступілі і В.Зварыч² і ён выводзіць «пенязь» ад польскага «пеннідз» / стар. 129 / , дарчым, сам сабе пярэчычы, бо ў другім месцы / стар. 23 / ён піша: «Пры

Доўгі час знаходзіліся пад уплывам «спартаўстаў» Радзівілаў

/ падчас жыцця бы на Барбары Радзівілаў / , ці зьбераўся Жыгімонт Аўгуст ваяваць Польшчу? Ці хоць папалохнуў? Адпомсьшыць за Барбару?

За ўсе інтэргі супраць яго? Проста аддзіліць Валіка княства Літоўскае ад несумелана агрэсіўнай суседкі?

Заадак, пільнае, сумненнь, якія раптам скончыша Вуні-ны 1569 года.

(1) - «шля» - мера даўжыні. У ВКЛ карысталіся шалей, роўнай 2,7 см.

(2) - «фунт» - мера масы. У ВКЛ мянаўся ад 360 да 460 грамаў.

З 1766 года - роўны 374,8288 грама.

(3) - Герб роду Браніцкіх - «Грэф», таму ён часта называлі Браніцкія-Грэфіты.

Міхась Вераціла

Жыгімонт II Аўгуст. Паўгрош тыкацкі. 1566 г.

Міхась Вераціла

Ён вярнуў свае грошы з ліхвою

Цыжка, напэўна, знайсці чалавека, які ніразу за сваё жыццё не пазычыў ні ў каго грошай. І наогул цыжка паверыць і ўявіць сабе, што такія людзі ёсць. А ўсё таму, што ўсе мы пазычалі, пазычаем, і будзем пазычаць /лакуль будзь-лаваць/, бо немагчыма ўсё пралічыць наперад і прадугадаць. А ўсё таму, што нашы магчымасці заўсёды адстаюць ад нашых патрэбаў. Ад нашага - «хачу!».

Калі «хачель» невялікі, дык выручыць і сосед. А калі спатрэбіцца многа грошай, - тут без ліхвяра не абыйсціся. А ліхвяр на тое й «ліхвяр», што хоча атрымаць свае грошы назад з «ліхвою», гэта значыць, з працэнтамі.

Ліхвярства - гэта своеасаблівае рамство, што знаходзіцца ў сваяцстве са спекуляцый і жыве сярод людзей са старажытных часоў, прынамсі, з тых, калі людзі прадумалі грошы.

У нашым краі гэтым рамством змяняліся звычайна гэбры. Бмі, відома, і хрысціянне, але ў меншай колькасці, а ўсе таму, што ў тэтую справу пачала ўмешвацца царква. Не дзеля таго, каб самой атрымаць грош «з ліхвою», а з мэтай гуманнай, з мэтай выкарэння брыдкіх паміненнў жыць за чужы кошт. Даходзіла да таго, што хрысціянналіхвяра адлучалі ад царквы, а калі ён паміраў - забаранялі хваць яго на агупных могіках /які і самагубіаў/, а гэбры былі другой веры, другіх законаў, а таму неяк быццам «па за грамадствам». Дык хай яны й прадаць сваю душу сатане - не шкада.

Але калі царква адмежавалася ад гэбрыў-ліхвяроў, дык імвільныя ўлады несмавіта забаросілі чужым прыбыткам. Так у Польшчы кароль Казімір Вялікі /1333-1370/, забараніў браць ліхам больш, чым паўгроша з грыўны ў тыдзень. Але й такая ліхва скла-

дала амаль 50% у год.

Ліхва неабавязкова ўзрастае толькі на пазычаных суммах наяўных грошай. Наданая каралём і вялікім князем дзяржаўная пасада таксама аддзячалася грашымі або іншымі дарамі. Гэта сярод ачаснікаў называлася «мамонай».

Дзеля прыклада можна прывесці такі выпадак 30 лістапада 1635 года ў карацёўскім палацы Уладзіслава IV адбылася шчыромія адачы вялікай пячаткі канцлерства каронага /польскага/ падканцлера /трымалініку малой пячаткі/ Зайойскаму. «Змайскі, працягваючы рукі, набліўся да карацёўскіх рук, каб збраць даравію ногі караля ў доказ узвяснасці, вярнуўшыся аж на месца, са змыклым красамоўствам, прынес найвышэйшым падаккі Богу і караю. Зноў набліжачыся да караля, адшу ў яго рукі меншую пячатку, не прамаўдзіўшы з шырмавіяльным павалункам, і такімі словамі засведчаў узвяснасць за ўзааградоу: «Добра пазычаць пазу на ліхву». Цяпер усім стала бачная узвясная радасць караля і ўшанаванага грамадзяніна, «і піша канцлер ВКЛ Альбрэхт Станіслаў Радзівіл. Багатня гавяньскія й іншыя «нямецкія» купцы пазычалі грошы беларускай шляхце пад 10%. Кароль Жыгімонт II Аўгуст /1548-1572/ зменшыў працэнт да васьмі, а Станіслаў Аўгуст Пянятоўскі ў 1775 годзе - да 5%.

Злаецца, за такі мізер не варта нават рызыкаваць, вынімаючы грош з кішні. Але-ж, не, ліхвярства жыве й сёння і прыватнае і банкірскае і нават дзяржаўнае і пад які хоць працэнт. Час, праўда, не той, бо нават вялікая ліхва праз тыдзень ператвараецца ў нішто і ўжо не зразумець: «Ші ўзяў з ліхвою». «ші даў з ліхвою» Тэатр абсурду.

Міхась Вераціла

Міхась Вераціла

Гадавіна здачы ў палон.

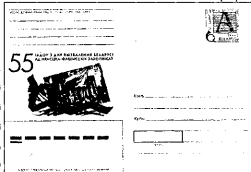
Дарогі суацчыннікі! Сяляжыся падыліцца з вамі сваім філатэлістычным адкрыццём. Аказваецца, у мінулым годзе мы адсвяткавалі «55 гадоў з дня» здачы Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у палон да рускіх Саветаў».

Не верце? То паглядзіце на дакумент-канверт, які выпусціла «Рэспубліканскае дзяржаўнае аб'яднанне «Белпошта», 1999 г. Мастак У.Сытчанка. Выраблена Папяровай фабрыкай Дзяржзнака Беларусі з 5120.» Сюжэт канверта такі: па самым нізе малюнка тры чырвоныя гваздыкі, перагнутыя чорна-рыжыя «гвардзейскія» /ордына сцягата Георгія/ стужкай Вышэй, на фоне будынка Дома Ураду ў Менску, тры мужчынскія посты з узнятым над галавамі белым сцягам.

Над малюнкам тэст: «55 гадоў з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў». Але якое можа быць вызваленне пад белым сцягам?

«Здаюцца ў палон», - гэта зразумела нават кожнаму школьніку.

Міхась Вераціла

Нос з акул'ярамі

Калекцыянеран грошай і стаў нельз ў пачатку 1948 года, калі прадаў паланамы «браўнінг» за чую грошы. Тут былі мікелевыя і медныя польскія грошы, алюмініевыя і цынкавыя фенігі, даваенныя папяроявыя золты, акул'яшыйныя і р'яіх-маркі, царскія рублі і «Касірынкы», і нават зусі і ня д'яла адменныя цёмнашыйны «жадобныя» чырвоныя... Частка гэтага добра паклала пачаткам майк калекцыі, другая - пайшла на абмен. Хутка зьявілася і літаратура, тыпа: М.Т. Теорынь «Элементарны курс комерцыйнага вычслення і тэрмінолагіі сь задачамі і адг'ятамі», Масква, 1914 г... Дзякуючы ёй, я ў свае 10 з нямногім год ведаў што такое тройская ўнцыя, фунт, авіянта, пуд, бушэль і іншы. «У твар'яведу франкі, маркі, гуальдны, кроны і рублі канца XIX - пачатку XX ст.ст. Могу запойніць вексель, ведаў што такое аблігацыя, акцыя, дывідэнды... А царскія крадатыны білеты пачалі зьбіраць на подпісах касіраў і нумарах серыі ...

Пачатак майго калекцыянерства быў вельмі самавільні. І час далі гэтага былі спрыяльны. У людзей на руках «былых грошай» было больш, чым у сучасных у сотні разоў. Сярэбраныя царскія рублі ўжываліся нам і якасьці «біты» прыгульні ў грошы. А «нузіма-

там» быў кожны другі падышаванец, але ж надоўга. Толькі ў ва мне гэта «вірус» прыжыўся за назаўжыць.

У самым пачатку XV ст. , на прагнату 50 гадоў, у Вялікім Княстве Разанскім чаканілася «дзэнга» з так называемай «разанскай княжацкай тамгой». Яна ўяўляла сабой нешта нахштат «носа з акул'ярамі». А гэта тамга, дзэсна, была і на скур'яных грошах лязьнейных стагользьяў - жэрабейх /Жэрабейх/.

Гэтым знакам разаным нават надчаканьвалі татарскія манэты, ператвар'яючы іх у свой плашчым сроак.

Я звярнуў увагу на падобнасьта тамгі да літар алфавіта і яшчэ 20 год таму назад. У красавіку 1977 года я і задзвальняльнем «асвойваў» глаголіцу. Тэксты мне даслаалі з Закарпацкай Украіны.

«Глаголіца» - старажытная славянская абубка. Як ліч'яць некаторыя вучоныя , створана ў IX стагользьях славянскім філосафам і асьветнікам Канстанцінам Філасафам. Папярэдняка кірыліцы. Пасьля распаўсюджвання апошняй, уступіла ў іх месца. У глаголіцы вельмі складаным малюнкам літар. Некаторы з іх ужываліся і ў якасьці ліч'яў.

Таму, 10 красавіка 1977 года мяне вельмі ўразіла падобнасьта «разанскай тамгі» на гла-

голчыны літары: калі «носам» уніз - гэта «В», калі «носам» уверх - «Д». Можна яны азначаюць пачатковы літару імя князя, які чакануў манэты, падумаў я. Пачаў выпісваць усіх князёў гэтага перыяду. Алег Іванавіч /да 1402 г./, Фёдар Алегавіч /1402-1427./, Іван Фёдаравіч /1427-1456/. Атрымаўся «0-Ф-И». Нічога падобнага. І наогула нешта не так: князі мяняюцца, а знак застаецца той самы. Далей, акно да 1462 года, разанскую манэту пачаў чаканіць маскоўскі князь Васіль Ціцым Васіль «В», нібыта падходзіць, але ж ужо запозда. Гэтая думка не падтвердзілася.

Русі лічылі на «мэрткі». Магчыма тамга паказвае, што разанскага дзэнга ўтрымлівае ў сабе «В», ш «Д»-тых прывычных «мэрткаў»? А можа наогула іна - гэта тамнічкая «разана» /рэзана/? А назва яе пайшла не ад дзэнслова «рэзавы», а ад назвы сталіцы княства - «Разані»?..

Мая буйная фантазія малавала вобразы.

Сёньня я шалкам упэўнены, што менавіта на такім эмансыйнальным уздыме я нараджаўся навуковае тэорыі, законы, рабіўся глабальным адкрыцьці.

Суніяваецца?

А чым, скажыце таму, мая тэорыя горшая за тую, што

98-B-3

86-A-5

А можа гэта ліч'я? Гладзім. «В» - гэта «3», а «Д» - гэта «5». Так ...

У гэты час на Русі існаваў знаць адзіны толькі намінал - «дзэнга». Дзэнгу лічылі на алтынны, рублі, грывны. «Алты» - па-татарскі «шэсьць». Алтын - шэсьць «дзэнгаў». Не, зноў не атрымлівацца ...

Да зьяўленьня «дзэнга», на

імаверна падходзіць і назвы меднай манэты «пудо» /пуд/ ад візантыйскага слова «фоліс» /folis - мяшо-чек/? Ці слова «дзэнга» - ад татарскага «дэнга» /танга/ і нават «дмрхем»? Альбо «калейка»? Ад вывае версічкі за калям? А мне дзэсна, што больш верагодна такая цародка: «кала» /лічальныя/ - «калейка», а потым дайшо і да «копіль» /зьбраць, назапашваць/, «накопленьне» ...

І ўвогуле: знаходзіць толькі той, хто шукае!

Міхась Вераціла

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ..... .РЭКОРДЫ ГІНЭСА..... .САМАЕ- САМАЕ

САМАЯ СТАРАЖЫТНЫЯ самыя старажытныя манэты ў сьвесьце - старэй з электрума шара Гігеса з Лізія, Турчын, каля 670 г. да н.э.

Кітайскія грошы бач надпісаў дынастыі Чжоу, датушыся каля 770 года да н.э.

САМАЯ РАНЬНЯЯ ДАШПРОУКА Самоская сярэбраная тэдрадрахма, чаканяная ў Занклі /шапер Месіна/, Сіцылія, датаваная 1 г. альбо 495 г. да н.э.

ЭРА ХРЫСЦІЯНІЗМА Манэты біскупа Роскільскага, датаваныя 1234 г., Данія /вядомыя 6 манэт/.

САМАЯ ЦЯЖКІЯ Самая цяжкая манэта ў сьвесьце - швэдзкая медная пласціна /кляпа/ вартасцю ў 10 далараў 1664 г., вагою ў 19,71 кг.

Самы вялікі медальён у выглядзе манэты быў зроблены 21 сакавіка 1986 г. з золата для Суветнай выставы «Экспо-86» ў Ванкуверы, Канада, - вартасцю ў 1 мільён далараў. Яго памеры: дыяметр 95,25 см., тэўшыня 19,05 мм., вага 186 кг.

САМАЯ ЛЕГКІЯ І САМАЯ МАЛЕНЬКІЯ Самая маленькая і самая лёгкая манэта ў сьвесьце - непальская /Непал/ сярэбраная манэта вартасцю ў 1/4 дэвы, выпулка каля 1740 г., вагою ў 0,002 г.

САМАЯ ДАРАГІЯ Самая дарэгія манэты ў сьвесьце - камплект манэт ЗША выпулка 1804 г. , коштам у 1 млн. далараў /уклучае радкі сярэбраны далар/ - былі падараны ў 1979 г.

каролю Пішані дзіярам Лестарам Мэрыкіам.

САМАЯ РАДКІЯ Вядома многа «дэраіны» у сваім родеманэ, напрыклад, акусамская залатая манэта Вазеба, захоўваецца ў ньюйоркнай бібліятэцы. Парыж, Францыя, альбо акуска паўтрэмісіс /250 г. да н.э./, які належыць д-ру Бенту Джуль-Іенсену з Аксфору.

БУЙНЕЙШЫЯ СКАРБЫ Буйнейшым ліч'ямша скарб з 80 тысяч залатых манэт, знойдзены ў 1714 г. у Брызлю паблізу Модэны, Італія, як іркушы схаваан каля 37 г. да н.э. Па колькасці манэт буйнейшым з калі кольк'яць знойдзеных быў брусельскі скарб 1908 г. , які склаўся з каля 150 тыс. манэт. 20 ліпеня 1965 г. думка сынамі Мэла Фіншэра быў знойдзены гішпанскі гадзільвы карабэль «Нуэстра сеньяра дэ аточа», які затануў у 1622 г. паблізу Кі-Уэста, штат Фларыда, ЗША. Памяткі грузу, у асноўным сярэбра ў злітках, быў ацэнены ў 80 млн. далараў, але шпэтар чакаецца, што яго агульная цана дасягне 400 млн. далараў.

СССР Залаты злітак вагою ў 12 кг. 285,3 г. знойшоў у барэзье падчас палых работ летам 1967 г. механізатар калгаса Імя Леніна Амурскай вобласці Міхалей Віктаравіч Васіленка. У банку гэты стэндартны залаты брусок, адліты ў 1918 г. быў ацэнены ў 588 тыс. рублёў, М.В. Васіленка атрымаў за сваю знаходку самую буйную ў СССР суму 147 тыс. рублёў.

Пражэ на стар. 16

Пачатак на стар. 15

прадугледжаныя законам 25% ад азначанага кошту скарба.

САМЫ ВЯЛІКІ МАНЕТНЫ ДВОР Самыя вялікія ў свеце зьяўляцца манетны двор казначэйства ЗША, пабудаваны ў 1963-1969 гг. на Індазіпанэ-Мод, штат Фларыда, які займае тэрыторыю ў 4,65 га. Пры 7-дзённым рабочым тымні і працы ў тры змены, яго гадавая вытворчасць дасягае 16 млрд. манет. Вытворчасць адной машыны па чаканцы манет складае 40 тыс. манет у гадзіну.

ПАПЯРОВЫЯ ГРОШЫ
САМЫЯ ПЕРШЫЯ Папярковыя грошы ўпершыню пачалі друкавацца ў Кітаі ў 812 г. н.э. і атрымалі распускоўжаныя каля 970 г. н.э.

Самяя першыя ў свеце банкноты /банкоаселер/ былі выпушчаны ў Стэкгольме, Швецыя, у ліпені 1661 г., з якіх самай старой захаванайся банкнотай зьяўляцца банкнота ў пяць далараў, датаваная 6 снежня 1682 г.

САМЫЯ ВЯЛІКІ Я САМЫЯ МАЛЕНЬКІЯ Самы вялікі памер з каля кольвек выпушчаных папярковых грошай мае банкнота ў адзін кван, выпушчалася ў 1368-1899 гг. кітайскай дынастыяй Мін, памеры яе 22,8 x 33см. У кастрычніку 1983 г. адну такую банкноту прадалі за 340 ф. ст.

Самяя маленькі памер сярод каля кольвек выпушчаных нацыянальных банкнот мела банкнота вартасцю ў 10 баняў, выпушчаная міністэрствам фінансаў Румыні ў 1917 г. Плошча друкарскага адбітку на ёй складала 27,5 x 38 мм.

З выпушчаных у час інфляцыі ў Германіі ў 1920-1921 гг. грошай, самы малы памер мелі банкноты вартасцю ў 1-3 пфэніі - 18 x 18,5 мм.

БАНКНОТА САМАЯ ВЫСОКАЯ ВАРТАСЦЫ Самую высокую вартасць, з тых, што знаходзяцца ў абарачэнні, маюць банкноты федэральнага рэзэрвавага банка ЗША - 10 тысяч далараў. На іх мяня Сымона Партленда Чэйза, заснавальніка Банка «Чэйз Матхан бэнк», /1808-1873/. У ліпені 1944 г. выпуск гэтых банкнотай скончылі. У 1969 г. казначэйствам ЗША аб'яўлена аб спыненні далейшай змяі банкнотай вартасцю звыш 100 далараў. На сённяшні час у абарачэнні засталася ўсяго 348 банкнотай вартасцю ў 10 тысяч далараў.

У Вялікабрытаніі захаваліся даўне банкноты англійскага банка вартасцю ў 1 млн. ф.ст., выпушчаныя да 1812 г./аднак іны выкарыстоўваліся толькі на ўнутраных рынках. У лістападзе 1979 г. стала вядома пра існаванне купюраў ў 1 млн. ф.ст., якую выпушчала казначэйства 30 жніўня 1948 г., яна да асабістаму ўзгаданню была прададзена ў Аўстралію за 18500 аўстралійскіх далараў.

«Кніга рэкордаў Гіннеса», 1991 г., «Прагрэс».

Выбраў і пераклаў на беларускую мову Міхась Вераціла

Далучайцеся да Вайскова-геральдычнай працы ТБМ

Азначальнікі і медалы ўдзячнай працы ТБМ

Беларуская вайсковая камісія, 1919 год

Беларуская Краёвая Абарона, 1944 год

Беларуская войска, 1994 год

Календары на 2000 год

Газета
"Беларускі Калекцыянер"
Год заснавання 1990
Рэдактар Алег Савоскін
Гэраідавая калекцыя:
Юрыя Бонкі, Алег Ткавіцкі,
Віктарыя Зялёва Шаранет

Пра перадачку спасылца на "Беларускі Калекцыянер".
Рукіпісы рэдакцыя не вяртае й не рэдагуе. Астары чаканы адказныя за падары і дыпламатыя, прыкладаныя інфармацыі.
Газета выдасца з дапамогай Цэнтра Філацы Каліты.
Падпісана ў друку 27.02.2000г.

Адрас для дэпісаў:
Бярожкін Я.М.
211030,
Фрша-9, п/с 46, Беларусь.
Наклад 299 асобнікаў.

АБ'ЯВЫ

Набуду кніжкі па гісторыі Беларусі, боны, латарыйныя квіткі, аблігацыі, чэкі, векселі, што абарачаліся на Беларусь, беларускія маркі і іншае.
Маю абменны фонд.
Адрас: Міхась Вераціла, вул. Міру, д. 13, п.п. Краснасельскі, Ваўкавыскі р-н, Гродзенская вобл. 231911

Шукаю паштовыя маркі БНР, пошту беларускага замежжа, лісты і маркі Серадзія Літвы, Генерал-губернатарства (Польшчы 1939 - 1941 гг.) і іншае з'вязанае з поштай на Беларусі да канца 2-й сусветнай вайны. 230003 Гародня-3 п.с 110 Андрэй Малешка (адкажу на ўсе лісты).

Календары
дары
фірмы
SOTVAR

Прадано маркі БНР: сэрты з 4 марак, якая прысвечана 40-ым угодкам Служба збройнага чыну (1960 г.), і сэрты з 2 марак да 450-ых угодкаў друку ў Беларусі (1976 г.), кошт разам з дасылкай амуу ў беларускіх рублях эквівалентная 1\$ і 0,55 алпаведна. Алесь Сябіленка, п/с 268, 220131, Менск.

Шаноўныя сябры! У Менску апошні нумар газэты «Беларускі калекцыянер» заўжды можна набыць у садыбе Таварыства Беларускай Мовы ім. Ф. Скарыны: вул. Румянкіна, 13 ці ў управе Беларускага Народнага Фронта: вул. Варшавіці, 8. Аб'явы чытачоў па тэматыцы беларускага калекцыянавання друкуюцца задарма.

Калекцыянірую латарыйныя квіткі, праезныя талоны і тэлефонныя карткі Беларусі.

Віктар Сувораў, вул. Навіфарава, д. 17, кв. 349 г. Менск, 220141